

2023
AO

Total marks: 80

Time : 3 hours

General Instructions :

i) *Approximately 15 minutes is allotted to read the question paper and revise the answers.*

ii) *The question paper consists of 22 main questions.*

iii) *Internal choice has been provided in some questions.*

iv) *Marks allocated to every question are indicated against it.*

N.B: Check that all pages of the question paper is complete as indicated on the top left side.

SHILEM – A (Rajem Latang)

1. Teküboklen agüja alibaji junga züngang aser tasüngdangbatemji langzüang:

Küm ka tsüngda nung tsüngküm mongpu balala akaba ajanga meimchir nem tajangzük agütsür. Tsüngküm mongpu shia pei pei tsüngsang mopung apir mapa balala inyaker. Alima tesesm aika nung meimchir meliteter mesüra talitsü jenjang talira asak, aser tesem kar mi agi arunger ama atsükba agi melitettsüsa akümer. Tali atsükba agi taküm aika wangseter. Ano karbo kanga temokong agi meliteter aser tasüa asür.

Küm ka tsüngda nung mongpu pezü lir, ita teranaji mongpu shia ita asemsem lir. Item mongpu pezüji metsü mapang, mei mapang, mangkonang aser tsüngküm lir. Metsü mapang March ita nungi May ita tashi lir. Iba mapang nung tsünüsempongtsü tapu balala proker mesüra aremer. Iba mongpu ya ajaki jangraba mongpu ka lir. Kechiaser iba mapang nung tzünglu marur saka mopung tanep aoner; ozü sangnu balalai tsüngküm mongpu osang bena ken atener; süngo lanu adokba mapang; süngbenlipen tapu balala puna naro sanem agi meta ajak sünga menemer.

Metsü mapang süir külen mei mapang arur. Ibai June ita nungi August tashi lir. Iba mongpu nung arem ajak melem melema tamak akümer. Tzünglu sashia arur koba ajanga arem süngo aser tsünüsempongtsü ajak yiraa indaktsür. Alima takong aliba ajak shiaarudakja ali temo renlokdaktsür. Alu aser atsü nung aonsotsü aika tejang tajung tanga achir. Iba mongpu nung mopung talem aoner aser anü sashia apur. Saka tzünglu peria aruba ajanga nüburtem mekangshii alu mapa inyakteter.

Mei mapang süir külen Mangkonang mongpu arur. Ibai September nungi November tashi alir. Aluyimertem küm piyong inyakba nungi tajangzük anguba mapang. Aluyimertem alu rua tsük benteta yur ayonga aliba mapang, maparen ajak temer asepana inyakba mapang iba mongpu ya lir. Tetsür tanurtem süngben tzüta süa asükwa atema renemshir aser teburtem aayangtsüyangi

bendangleni aoba mapang. Akhi mapang iba dang mangkonang ta aja. Mongkonang ajaba tetzü teburtem arishii oa mongko bener arua yimrong nung mangkonangtenba agi Mangkonang ta aja.

Mangkonang sülenbo joko tsüngküm mongpu arur. Ibai December ita nungi February ita tashi lir. Iba mapang nung tzünglu marur ibayongji alima takong alir aser arem yatalen lemla lemla senzür. Iba mongpu nung süngküm tongnü bendena kisüjensü mapa inyaker. Anogo tatsü süaka mopung temokong aser tsüngsang tajung asünung mapa aika inyakteter aser anibelem kangabo memeteter.

Tasüngdangba:

- (a) Küm ka tsüngda nung mongpu kwi lir? 1
- (b) Metsü mapang nung asenoki kechi inyaker? 1
- (c) Süngo lanuji koba mongpu nung adoker? 1
- (d) Metsü mapang süir koba tsüngküm mongpu arur? 1
- (e) Koba mongpu nung tzünglu sashia arur? 1
- (f) ‘Mangkonang’ tetezü kechi? 1
- (g) December nungi February ita tashi koba mongpu alir? 1
- (h) Kechiba tsüngküm nung mapa aika inyakteter? 1
- (i) Itemi tetezü agüjang: 1+1=2
  - (i) Asepana
  - (ii) Yimrong

SHILEM – B (Olem)

2. **Agüja aliba onük aser arrla amshia ojang 100 – 150 shi nung shiti ka züluang:**
  - a. Nüburtem ajaki tesangwa (electricity) kümdanga aser apayua amshitsü nüngdak aser akok tashi tesangwa amshitsü asoshi metetdakja ‘The Morung Express’ osang kaket yim o zülur dangi shiti ka züluang. 6

Mesüra

  - b. Agüja aliba onük amshia osang agütsü zülu (report writing) ka züluang: Ner school-i ayongzükba ‘Tetsü oshi anogo’ koda amung,iba indang na Tongti tezülur ka ama ner kaket riju otsü kaket nung adoktsü asoshi zülu ka züluang.

3. **Agüja aliba onük aser arrla amshia ana rongnung ka ojang 50 shi nung züluang:**
  - a. Na kenten telok ka nung dena lira ser ner teloki kenten sentong ka ayongzüka lir. Anungji iba sentong nung adentsü asoshi nüburtem dangi tejaokba (invitation) ka züluang. 4

Mesüra

  - b. Agüja aliba onük amshia sensaksem ka züluang: Na Merenba/Merenla. Ner tesayur nena tsüngda mapang shitak amshiba aser mamshiba indang nung ajemdaker sensaksem (dialogue) ka züluang.

SHILEM – C (Orrlem)

4. **Agüja alibatem nungi shitak telangzüba agüjang:** **5x1=5**
- (a) Mungra ya lama ka nüngja aser lama ka _____ yayim nung aor.
(i) otisem (ii) pukhümna
(iii) meyongja (iv) oti
- (b) Laru memelenshi nendong agi tongnir menden agia tongnirji nendong kümer meyipa jembiba oyim dang?
(i) Rarem leplashi (ii) Ramok leplashi
(iii) Jilok tongta (iv) Müken tongta
- (c) Tongnir ka aser salur ka dang aliba oren dang kechi ajar?
(i) Atentep oren (ii) Ayimlok oren
(iii) Kezi oren (iv) Jinutep oren
- (d) Mapang telemsa kwi lir?
(i) Ka (ii) Ana
(iii) Asem (iv) Pezü
- (e) Tongniri shiba mesüra koba dak inyaker iba dang _____ ta ajar.
(i) salur (ii) tongnir
(iii) oren (iv) nendong
5. **Tongnir, Salur, Nendong lemdanga züluang:** **2x1=2**
- (a) Onoki kaket ka pa nem agütsü.
(b) Tiabai per ka angu.
6. **Timsü aser Rapasü oyim teratet züluang:** **1+1=2**
7. **Mapang teratet shiang aser oren kaka sayuang.** **1+1=2**
8. **Itimi jilok tongta leni meyipang :** **2x1=2**
- (a) Onok aolen tesem indang Manenbai asüngdang.
(b) Teti ajemalua alitsü indang tetsüi jala ajungshi.
9. **Ramok mesüra rarem leplashi nung meyipang:** **2x1=2**
- (a) Limabai arem nung pongzü ka angu.
(b) Ayong nung ango jenti Senabai apu.
10. **Ao oshi agi meyipang:** **5x1=5**
- (a) Never try to overtake from the left side.
(b) How beautiful this flower is!

- (c) What topic has been given to the main speaker?
- (d) Obey your parents.
- (e) Wisdom is better than strength.

SHILEM - D (Otsü aser Sangro)

11. **Agüja aliba nungi shitak telangzüba shimteta langzüang:** **5x1=5**

- (a) _____ nung kümshi Tzüpu merükteta ayur.
  - (i) Metsüremi aser Luchii
  - (ii) Tsüklai aser Metsüremi
  - (iii) Metsüremi aser Rongchii
  - (iv) Rongchii aser Luroi
- (b) Osettsüset masübaren sobalibaji koba?
  - (i) Kiojen
  - (ii) Yokyasonü
  - (iii) Yartsüngsang
  - (iv) Süngkong
- (c) Kechi nung Tamburtem meraketa adenshir yim anüker?
  - (i) Kima
  - (ii) Yimdong
  - (iii) Mepu semtu
  - (iv) Arju
- (d) 'Bar dir' tetezü kechi?
  - (i) Tetsü tenu
  - (ii) Tebu tenu
  - (iii) Tetsü tedi
  - (iv) Tebu tedi
- (e) Odang kepji parnok.
  - (i) Nok
  - (ii) Noklangnok
  - (iii) Jong
  - (iv) Jongkok

Item tasüngdangbatem ojang 20 – 25 tashi nung langzüang: **6x2=12**

- 12. Anembongji kechi dang ajar?
- 13. a. Alu tetezü kechi dang ajar?

Mesüra

- b. Kechiba Mokokchung yimti ya Ongkoroksong ta ajar?
- 14. Awashi metetba tebu kati awashi kechisa inyaktsüla?
- 15. 'Jungliyimti kü soyim' sangro nung shirnok kong koma lungjema aliba indang ashir?
- 16. Kechiba süngjang tapu ajak wazüka ayutsüla?
- 17. 'Ni meteta lir' sangro nung Rongsen tulutibaji kechi?

Item tasüngdangbatem ojang 40 – 50 tashi nung langzüang: **2x4=8**

- 18. Kima yimdong sadema ayuba tajangzük kechisa?

19.a 'Anikilen tasüngtet ashiapong aser anempong akaba kin'

- i. Ibai koba sangro nungi aser shibai zülu? (2)
- ii. Aori anikilenji koma asüngteta ayu rasaa züluang? (2)

Mesüra

b. Adianu o adianu tsüngda nung komala awashi maparen inyaktsüla?

Item tasüngdangbatem ojang 60 – 90 tashi nung langzüang: 3x5=15

20.a. Arem lushi wazüka yutettsü atema yimden teinyaktsü kar shiang.

Mesüra

b. Aenlen jajar nisung asen limai arudang parnok koma anepalur yoktsü nüngdak?

21. 'Ibaji ni aroka bilemdang

Takim den medemdanga bilemdang'.

- i) Koba sangro nungi agitet? (1)
- ii) Shibai mejem? (1)
- iii) Kechi indang bilemdangba aser medemdangba ashir rasaa shiang? (3)

22.a) "Par tapet teniung nokinketer,
Par Jongki sarir nganginer,
Par noklangnok, mangkodangtsü nok
Odang kepji parnok jongkok
Oru tena shilanger."

- i) Iba sangro shibai mejem? (1)
- ii) Agüja aliba tekong koba sangro nungi? (1)
- iii) Orentemji ratetjang? (3)

Mesüra

b) "Kü tayang mulung süneptsü
Ao yim semer penzüa
Etiben mongchen semyonga
Par ken ani tenmala".

- i) Kechi sangro nungi? (1)
- ii) Sangro zülur shiba? (1)
- iii) Iba tekong ya tatsü agi ratetjang (3)

*****